

JAN ADOLF II. ZE SCHWARZENBERGA JAKO CESTOVATEL¹

Michal Jirman

Schwarzenbergové patří k nejvýznamnějším středoevropským rodům. Do Čech přišli z Frank, území v severním Bavorsku. Systematické budování domény v Čechách započal Johann Adolf I. Roku 1654 získal inkolát a během let zástavou komorní panství Křivoklát, Nižburk (dnešní Nižbor) a Krušovice. Prvním trvalým ziskem však bylo panství Třeboň, získané roku 1660 od arcivévody Leopolda Viléma náhradou za nezaplacené dluhy, k němuž záhy přibýly i další statky (Hluboká nad Vltavou, Mšec, Radomilice, Bzí, Branovice a Žimutice). Po zdědění části Eggenberského majetku roku 1719 se stávají jednou z nejbohatších šlechtických rodin a tuto pozici si udrželi až do druhé světové války.

Osobnost knížete Jana Adolfa II. (1799–1888) zůstává poněkud ve stínu jeho slavnějších bratrů a příbuzných. O rok mladší sourozenec Felix (1800–1850) se stal roku 1848 ministerským předsedou a hlavním důvěrníkem stejně jako vykonavatelem a strůjcem neoabsolutistické politiky mladého císaře Františka Josefa I.² Druhý bratr a zároveň benjamínek rodiny Bedřich (1809–1885) se zase proslavil coby arcibiskup v Salzburku a později v Praze. Mimo jiné známý pro své pokrokové myšlení v církvi, ale naopak i konzervativní společenské smýšlení, které se podepsalo hlavně na sporech s korunním princem Rudolfem za jeho pobytu v Praze.³ Zajímavý, i když tragický osud měla jejich nejstarší sestra Marie Eleonora (1796–1848), která se provdala za Alfreda Windischgrätze (1787–1862). Byla za nevyjasněných okolností během červnových nepokojů roku 1848 v Praze zasažena pravděpodobně zbloudilou kulí u okna bytu v Celetné ulici. Rodina byla stížena několika tragédiemi. Jejich matka kněžna Paulína (1774–1810) byla stížena

¹ Tato studie vznikla jako výstup z doktorandského workshopu s názvem *Migrace a komunikace* konaného v Olomouci ve dnech 21.–22. 11. 2019. Výzkum, díky kterému je možné tuto studii uveřejnit, proběhl v rámci autorova magisterského studia a je shrnut v jeho diplomové práci *Bibliografie první poloviny života Jana Adolfa II. ze Schwarzenberga*. Studie je tedy výběrem a doplněním diplomové práce, monotematicky je zaměřená na cestování.

² LIPPERT, Stefan: *Felix Fürst zu Schwarzenberg; eine politische Biographie*. Stuttgart 1998.

³ HAMANN, Brigitte: *Rudolf; Korunní princ a rebel*. Praha 1993, s. 110–140.

opravdovou katastrofou, když uhořela při zásnubním plese Napoleona a Marie Luisy v Paříži roku 1810.⁴

Mezi vysokou aristokracií se našlo pár výtečníků, kteří zvířili stojaté vody nějakým skandálem, či společenským přešlapem. Jan Adolf však hrál, pokud je autorovi prozatím známo, právě ony „stojaté vody“. Příkladný katolík, bez veřejných afér se stavovsky vhodnou manželkou, spravující zodpovědně rodinné majetky, bezvýhradně věrný státu a dynastii. Při bližším zkoumání jeho osobnosti však můžeme narazit na zajímavé záležitosti, které však tento jeho zaběhlý obraz spíše doplní a rozšíří do jiných pozic, než by se jej snažily vyvrátit.

Mobilita patřila k jednomu z distinktivních znaků vyšší společnosti.⁵ Ať už se jednalo o periodicky se opakující přesuny z Vídně na venkovská sídla, nebo o diplomatické cesty,⁶ šlechta se byla schopna pohybovat po Evropě a někdy i světě využívající všech dostupných dopravních prostředků. Obvyklé byly i cesty za vzděláním, které vycházely ze starší kavalírské tradice.⁷ Cestování je v tomto článku pozadím, na kterém se ukazují jednotlivé zájmy šlechtice, jako je poznání a vzdělání, politika, upevňování a navazování společenských kontaktů.

Podívejme se nyní na cestovatelské aktivity Jana Adolfa. Schwarzenbergové vládli (později spravovali, či vlastnili) velkému území, a tak museli často cestovat. První zahraniční a důležitější cesta jej čekala ještě před dokončením studia, kdy přes léto 1819 vyjel do Paříže. Byl tehdy sotva dvacetiletý. Paříž byla vcelku jasným cílem. Již od období kavalírských cest bylo nutné poznat západní, vyšší kulturu, za kterou se jezdilo většinou do Francie nebo severní Itálie, občas taktéž do Nizozemí. Paříž pro něj měla navíc osobní význam. Jak čteme mezi prvními zmínkami v jeho deníku z této cesty, prvním cílem v Paříži byla budova rakouského velvyslanectví, kde uhořela jeho matka.⁸

Druhou zahraniční destinací sledující dřívější tradici kavalírů byla Itálie. Bohužel o této cestě nevíme téměř nic, v osobní složce Jana Adolfa se zachovala jen jediná folie od jeho hofmistra. Dozvíme se tak, že kníže Josef byl

⁴ LENDEROVÁ, Milena: *Tragický bál; život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*. Praha 2004.

⁵ CICHROVÁ, Kateřina: *Mobilita nobility*. České Budějovice 2015.

⁶ WINKELHOFEROVÁ, Martina: *Šlechtictví zavazuje*. Praha 2012.

⁷ Kavalírské cesty začínající v renesanci a vrcholící v baroku jsou velkým badatelským tématem a již poměrně dobře zpracovaným, viz např. KUBEŠ, Jiří: *Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*. Habilitační práce, Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Ústav historických věd, Pardubice 2011.

⁸ Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. a, Reisen – Besitzungen und Umgebung.

požádán o povolení několikaměsíční cesty do Itálie. Dopis je datován 24. lednem 1822, takže pravděpodobně ve stejném roce mohla cesta proběhnout. Je ale zatím neověřená z jiných zdrojů.⁹ Itálie nebyla nikterak výjimečným cílem mladých aristokratů. V touze po poznání umění a historie se tam vypravili mnozí jiní aristokraté, za všechny jmenujme Františka Thuna-Hohensteina (1809–1870).¹⁰

Po třech letech byl mladý kníže vyslán na další velkou cestu, která je již podstatně lépe sledovatelná. Byl vyslán do kolébky průmyslové revoluce, do Anglie. Měl se seznámit s významnými lidmi, a hlavně s výrobou kovů, chovem dobytka, polním hospodářstvím a dalšími moderními postupy. Tato výprava měla být skutečnou studijní cestou. Byla dobře zpracována již několika autory, převážně ale z architektonického hlediska (pozdější vliv Jana Adolfa na přestavbu zámku v Hluboké nad Vltavou).¹¹ Proto zde uvedeme již známé informace ve zkratce pro doplnění celkového obrazu a budeme se věnovat hlouběji jiným cestovatelským aktivitám.

Než Jan Adolf poprvé spatřil legendární bílé břehy Anglie, zúčastnil se korunovace Karla X. 29. května 1825 v Remeši. Samotnou korunovaci z naší perspektivy asi nejlépe reflektuje vídeňský tisk.¹² Zde se bohužel nedočítáme o přímé účasti Jana Adolfa na korunovaci, ale je dobře vykreslený průběh korunovace. Dá se předpokládat, že účast mladého Schwarzenberga byla dána jeho důležitým jménem, a hlavně pro sbírání zkušeností na nejvyšším společenském stupínku. Nejspíše se s ním pro žádné oficiální úkony ani nepočítalo, byl zde v roli pouhého pozorovatele.¹³

Samotná korunovace posledního Bourbona probíhala ve velkém stylu. Již několik dní předem se do Remeše sjížděli diplomaté a zvláštní vyslanci.

⁹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Nach Italien.

¹⁰ ZEMANOVÁ, Marcela: *František Thun-Hohenstein (1809–1870); biografie šlechtice v kontextu proměn společnosti 19. století*. Dizertační práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta, Katedra historie, Ústí nad Labem 2017.

¹¹ VYBÍRAL, Jindřich – SEKYRKOVÁ, Milada: *Britská cesta Jana Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825*. In: *Umění*, 46, 1998, s. 129–145. Dále např. VYBÍRAL, Jindřich: *Století dědiců a zakladatelů* (dále jen *Století dědiců*). Praha 1999; BINDER, Filip: *Aristokrat v zemi historismu; britské cesty knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberga* (dále jen *Aristokrat v zemi historismu*). Historický obzor, 26, 2015; Týž: *Zámek Hluboká v 19. století a Jan Adolf ze Schwarzenberga* (dále jen *Zámek Hluboká*). Bakalářská diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav světových dějin, Praha 2014.

¹² Wiener Zeitung, č. 129, 9. 6. 1825, s. 1–2.

¹³ JIRMAN, Michal: *Biografie první poloviny života Jana Adolfa II. ze Schwarzenberga*. Magisterská diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta, Katedra historie, Ústí nad Labem 2019, s. 22–23.

Francouzský král v doprovodu Dauphina vévody orleánského se zúčastňoval všech předcházejících ceremonií, mezi které patřilo i přijetí diplomatů. V čele rakouské suity stál Paul III. Esterházy, jenž byl přijat 19. května.¹⁴ Poté se začalo vše pomalu upínat k slavnostnímu rituálu. 29. května proběhla samotná korunovace. „Brány katedrály byly hned od rána od 5 hodin bezmála obleženy lidovým davem. V půl sedmé přišel klér.“¹⁵ Následné rituály korunovace dávaly jasně najevo návrat k tradičním hodnotám monarchie. Symbolicky byl použit i meč Karla Velikého i další relikvie.

Po skončení slavností a ukončení oficialit se již Jan Adolf vydal přes La-Manche do ostrovního království. Na cestě byl nejprve provázen knížetem Thurn-Taxisem a poté svým vrstevníkem hrabětem Arnoštem Harrachem. Cenným zdrojem informací jsou pro nás deníky, které si Jan Adolf vedl.¹⁶ Prvních několik týdnů prožil v Londýně. Scházel se s věhlasnými lidmi své doby, ať to byli politici, průmyslníci, či umělci. „Navštěvoval zde klub, lázně, Britské muzeum a divadelní představení. /.../ Doky, obchodní dům východoindické společnosti, observatoř, a další.“¹⁷ Taktéž navštívil Oxford i Cambridge, mnohé zámky a hrady v Anglii, Walesu a Skotsku, průmyslová i historická centra. Mezi významné osoby, se kterými se potkal, patřili: William Herschel (objevitel uranu), William Tierney Clark (konstruktér mostu v Hammersmithu), vévoda Ernst August Cumberland (budoucí král Hannoverův), lord George Cavendish, lord Arthur Wellington (přemožitel Napoleona u Waterloo), Isaac Lyon Goldsmid (bankéř), Rudolph Ackerman (obchodník s uměním) a další.

V Londýně se mu též přihodila nepříjemná záležitost, když 29. července vzplál jeho byt a musel dům opustit po sloupu veřejného osvětlení bez bot jen v noční košili. „Snědl jsem večeři a po desáté jsem došel domů. Chtěl jsem se převléci a jít na večer k lady Clarendon, kam jsem byl pozván. Sotva jsem se odstrojil, uslyšel jsem dole v domě hluk. Můj sluha Kryzek chtěl vidět, co se stalo, vyběhl a hned byl zpět s odpovědí, v domě je požár. Měl jsem čas navléci si pouze spodní kalhoty.“¹⁸ Chtěl jsem opustit dům dveřmi, to ale nešlo kvůli kouři a plamenům, které mi šly naproti. Bylo možné ještě zkusit okno. Vyšplhal jsem z okna na železná zábradlí a pak po železných tyčích na opodál

¹⁴ Paul Esterházy sloužil tou dobou jako velvyslanec v Anglii (až do roku 1842). Korunovace se účastnil jako hlavního zástupce Rakouska a Jan Adolf byl součástí jeho delegace.

¹⁵ Wiener Zeitung, č. 129, 9. 6. 1825, s. 1 (všechny překlady z němčiny do češtiny pořídil autor článku).

¹⁶ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Sbírka rukopisů, inv. č. 701, Anglický deník.

¹⁷ VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M.: c. d., s. 132.

¹⁸ V německém originálu *Beinkleid*.

stojící lampu a pak na ulici. Do deseti minut už hořelo úplně všechno. Dům byl jak velká pochodeň a v jednu hodinu bylo po všem. Železná konstrukce zůstala nepoškozena. Všechny svoje věci jsem tam musel nechat. Zůstal tam i můj malý pes. Většina lidí stačila utéct, ale dva lidé přišli o život. V košili, bez bot a ponožek jsem došel k domu Harracha, Harrach ale nebyl doma. Byl v Brettonu a měl se vracet až další den ráno. Odtud jsem požádal knížete Esterházyho, našeho vyslance, o pohostinnost. Kníže byl vždy dobré mysli a dostalo se mi u něj vřelého přijetí.¹⁹

Pravděpodobně byl ještě do bytu knížete Esterházyho pozván o den později, tedy 30. července, pan John Weston, krejčí a obchodník s látkami, který Janu Adolfovi poskytl aspoň základní oblečení. Knížeti muselo asi anglické oblečení imponovat, protože během svého pobytu si nakoupil od pana Westona ještě čtyřikrát.²⁰

Kromě poznávací cesty samé, různých banketů a záliby v anglickém oblečení se také snažil proniknout do anglického života tím, že se účastnil dostihů, jako např. velké ceny Doncasteru, kde byl dokonce uveden i na seznamu čestných hostů.²¹

Další cesty jej vedly po anglickém venkově, kde se snažil navštěvovat hlavně železářské hutě a slévárny. Vzdělával se v metalurgii a pilně si činil poznámky o tomto průmyslovém odvětví s perspektivou zlepšení produktivity železáren v Murau, které byly žalostně zastaralé. Cestoval také po uheľných dolech, opájel se záhadami Stonehenge, objevoval inspirace Waltera Scota. Během této anglické návštěvy se dost možná zhlédl i v romantismu a při výhledu z oken zámku Droumont vzpomínal na Hlubokou. Možná, že právě tehdy se rozhodl pro přestavbu vlastního zámku Hluboká nad Vltavou.²²

Deníky vždy něco prozradí o osobnosti autora. Jan Adolf byl bezpochyby pragmatický, až možná suchopárný byrokrat a puntičkář. Mezi řádky se ale často objevují i citové projevy. Například při pozorování rozbouřeného moře cituje mladý princ Schillerovy verše. Je jasně patrné, že vedle pragmatické

¹⁹ Přeloženo z edice uvedeného pramenu, viz VYBÍRAL, J. – SEKÝRKOVÁ, M.: c. d.

²⁰ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. e, Nach England und Schottland, His Highnes Prince Schwarzenberg – účet za poskytnuté oblečení.

²¹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. e, Nach England und Schottland, His Highnes Prince Schwarzenberg – účet za poskytnuté oblečení.

²² O inspiracích a pohnutkách Jana Adolfa velice dobře pojednává viz BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*.

části jeho duše žila i část romantická, neboť kdo jiný než romantik by se pustil do takové přestavby, jako byla Hluboká.²³

Na konci roku 1825 tento deník končí. Silvestra slavil kníže zkoumáním parních strojů. Bohužel jeho cesta domů již není tak dobře dokumentovaná. Po této výpravě nastává doba klidu, kdy se Jan Adolf připravoval na řízení statků a získával praktické znalosti doma v Čechách a Rakousku.

Zajímavá a nevyjasněná je okolnost další cesty do Anglie v roce 1828. Tato cesta není zatím nikde reflektována, protože jako svědectví vypovídá, jako v případě první italské cesty, jen jedna folie v osobním fondu Jana Adolfa.²⁴ Není jasný účel cesty, jen výdaje s cestou spojené. Přes Brusel a Paříž se na krátkou dobu vrátil do Londýna. Důvod mohl být prozaický. Chtěl se před usazením podívat na oblíbená místa. Nebo také praktický. Vyřešit aféru svého bratra Felixe.²⁵

V tomto cestovatelském mezidobí se však událo pro Jana Adolfa několik důležitých věcí. Předně získal správu panství Mšec, kde se měl naučit praktickým zkušenostem a také se zde potkal s Františkem Horským, který se pro něj stal velice důležitou osobností, jak uvidíme i dále. Roku 1830 se oženil

²³ Tamtéž.

²⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. c, Nach Paris und London.

²⁵ Musíme si na tomto místě uvědomit, že Jan Adolf nebyl jediný Schwarzenberg, který se dostal na Britské ostrovy. Jeho o rok mladší bratr Felix pracoval na své diplomatické kariéře a jako mladý reprezentant Rakouska byl přítomný na mnohých velvyslanectvích. V roce 1824 začal diplomatickou kariéru u ruského dvora v Petrohradě. Poté vystřídal pozice v Rio de Janeiro a Lisabonu, až přišel v roce 1828 do Anglie. Jak již víme, působil zde na pozici velvyslance při anglickém dvoru Paul Esterházy. Esterházy byl velice zkušený diplomat. Felixe okamžitě zaměstnal nejrůznějšími povinnostmi. Felix byl oslněn Anglií a stal se pravým toryem, když se vrátil domů, vše si zařídil v anglickém stylu. Felix se pravidelně hlásil dopisy svému otci, avšak nedlouho po jeho příjezdu ustala i jeho korespondence, až v září 1828 se znovu otci přihlásil: „Nechci Vám, drahý otče, psát nepravé důvody zanedbání svých dopisů, ale byl jsem moc zamilovaný a teprve teď u mě rozum opět nabývá vrchu.“ Tato aféra zahýbala jak anglickou, tak rakouskou společností, protože Felix začal milostný poměr s manželkou Lorda Ellenborough, strážce pečeti. Jane Digby, Lady Ellenborough byla mladičká urozená dáma provdaná za staršího vdovce. Jejich manželství bylo sice obdařeno dítětem, nikoli však pevnou láskou. Když se u dvora zjevil Felix Schwarzenberg, milenec v byronovském stylu, vzplála mezi nimi láska na první pohled. Navíc byty obou lidí byly od sebe vzdáleny jen pár čísel na Harley-street, jejich vzájemné návštěvy se dostaly velice brzy „do řeči“. Anglická vysoká společnost se Schwarzenbergovi naprosto uzavřela a takový diplomat byl k ničemu. Proběhla tedy výměna dopisů mezi Esterházyem a šéfem rakouské diplomacie Metternichem a bylo jasné určeno, že Felix se vrátí do Vídně a jeho úkoly převezme zatím Esterházy. Felix byl otcem pokárán, ale již do roka opět zastával diplomatický post, tentokrát ve Francii, kam se ale mezitím odebrala i těhotná lady Ellenborough a tím byl Schwarzenberg totálně ostrakizován z anglické společnosti. O této aféře vznikla během doby velice populární kniha tragického osudu lady Ellenborough. O nemanželské dítě Felixe a této lady se později starala Felixova sestra Berta.

s Eleonorou z Liechtensteina. Dva roky po svatbě se jim narodili syn Josef Adolf (1832–1914) a dcera Marie Leopoldina (1833–1909). V roce 1833 také zemřel jeho otec Josef, a tak se z Jana Adolfa stala hlava rodiny.

Roku 1834 vycestoval soukromě do Saska a Drážďan.²⁶ ale další důležitá cesta přišla až rok poté, když byl coby posel špatných zpráv poslán do Berlína. Dne 2. března 1835 zemřel rakouský císař František I. Panovník, který nastoupil v roce 1792 a s pomocí Metternicha udržel celistvost země přes všechny nástrahy, které přinesla velká francouzská revoluce a následně Napoleon. Za 43 let vlády se stal synonymem habsburské říše. Jeho nástupcem se stal syn Ferdinand I. zvaný Dobrotivý. První věc, kterou musel po smrti otce Ferdinand udělat, bylo ohlášení změny na jednom z nejvýznamnějších postů tehdejší Evropy. Informováni byli všichni současní panovníci. Někteří byli zpraveni dokonce i zvláštním císařským poselstvem. Zde vstupuje do hry tehdy 36letý Jan Adolf, který mohl naplno zúročit zkušenosti z korunovace Karla X. Jako příslušník nejvyšší vrstvy byl zvyklý na oficiální a dvorské procesy. Byl vyslán coby posel nesoucí zprávu o skonu Františka I. k pruskému dvoru krále Fridricha Viléma III.²⁷ do Berlína.

Primárním účelem bylo předat pruskému králi jednak zmíněnou informaci a jednak osobní dopis od nově nastoupivšího císaře. V osobním dopise císař Ferdinand oslovuje krále Fridricha jako „Urozeného mocného knížete, obzvláště milého přítele, otce a bratra.“ Toto poněkud osobnější označení si mohl dovolit i kvůli obecně přátelskému vztahu obou států a dynastií. S největší lítostí líčí onu smutnou událost smrti svého císařského otce. Dále shrnuje všechny Františkovy přednosti a ctnosti. V poslední části pak Ferdinand prosí Fridricha, aby zachoval jemu stejné přátelství a náklonnost, jako jeho otci. Dopis je datován v den úmrtí císaře a je z něj patrné veliké citové vypětí. Na několika místech Ferdinand zdůrazňuje svůj smutek a zármutek.²⁸

Jan Adolf byl pozván do kanceláře ministra Metternicha dvorským radou hrabětem de Mercy,²⁹ který jej francouzsky se všemi poctami vyzval k převzetí materiálů a poučení o pokynech na 19. března 1835.³⁰

²⁶ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. c, Nach England und Schottland, Reisepaß nach Dresden.

²⁷ Byl to týž král, který roku 1799 gratuloval Janovu otci Josefovi k narození dědičného prince.

²⁸ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. c, Nach Paris und London, Reisen nach Deutschland, 1835 nach Berlin.

²⁹ Heslo *de Mercy*. In: von WURZBACH, Constantin: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich* 17. Wien 1867, s. 393.

³⁰ Francouzsky psaný dopis je uložen v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7/b. 2,3, Gesandtschaft nach London und Berlin.

Připravené poselství bylo tedy vloženo do rukou Jana Adolfa. Aby výprava dostala punc státnosti, byla vybavena i přesnými pokyny a pověřeními od státního kancléře knížete Metternicha. Metternich hned na začátku zdůraznil, že se jedná o záležitost takového významu, že ji musí splnit někdo s dostatečným společenským kreditem. A přesně takovou osobností byl Jan Adolf ze Schwarzenberga. Janu Adolfovi byl vydán cestovní pas³¹ a předány tři dokumenty, které měl dovést do Berlína. Prvním dokumentem bylo samotné oficiální prohlášení, druhým již výše zmíněný osobní dopis Ferdinanda a třetím dokumentem bylo průvodní psaní, které mělo být předáno stálému rakouskému velvyslanci v Berlíně knížeti Trautsmendorfovi. Ke všem dokumentům byly vyhotoveny kopie. První dokument měl být také předán velvyslanci, který jej odnesl ke dvoru a vyžádal tak audienci pro Schwarzenberga, který měl při setkání s králem předat osobní dopis od nového císaře. Jakmile byly dokumenty odevzdány, měl se Jan Adolf neprodleně vydat na zpáteční cestu.

Zajímavé je i ocenění cesty. Jednalo se o oficiální vyslanectví, takže cesta byla (z části) hrazená ze státní kasy. Jan Adolf získal zálohu 1 000 zlatých,³² ze kterých měly být hrazeny výdaje na dopravu, tedy pronajímání kočáru a čtyřspřeží, na ubytování, na spropitné. Vyslancovy diety pak byly vyměřeny na 13 zl. (pravděpodobně denně). Zajímavé je, že při cestách po habsburské monarchii se počítala pětina náročnost než v zahraničí.³³ Tento průvodní dokument byl podepsán 20. března 1835 Metternichem ve Vídni. Než se vydal nově ustanovený zvláštní vyslanec k pruskému dvoru, vyčkalo Rakousko na odpověď ohledně zhodnocení volby. K 1. dubnu je signován dopis, který chválí volbu Schwarzenberga a zároveň je v něm upozorněno na to, že Janu Adolfovi bude předáno státní vyznamenání.³⁴

Z jiného místa v archivních dokumentech se dozvídáme celý program návštěvy, tak jak si jej pamatoval Jan Adolf. Do Berlína dorazil pravděpodobně před 16. dubnem, kdy se konala přijímací audience. 26. dubna byl po-

³¹ Francouzsky psaný dopis je uložen v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7/b. 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin.

³² Zde i dále v textu je zlatý (zl.) označení pro florén konvenční měny.

³³ Francouzsky psaný dopis je uložen v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7/b. 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin. Bohužel ze spisů v archivu v CK (viz násl. pozn.) není patrné, kolik cesta stála a zda-li tedy byly státní peníze dostatečné.

³⁴ Všechny listiny dokumentující průběh tohoto vyslanectví jsou uloženy v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b. 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin.

zván na večeri do královské rezidence v Postupimi. 28. dubna se pak znovu v Berlíně setkal s králem, a to již jen osobně beze svědků. Na králi bylo zjevné hluboké pohnutí. O zesnulém císaři prohlásil podle Schwarzenberga pruský král toto: „Měl jsem císaře Františka za přítele, spojence stejně ztraceného ve štěstí i neštěstí. Přeji si skrze své skutky veřejně prokázat své nejnaternější city a leží mi na srdci to, abychom deklarovali touto cestou své další pevné spojenectví.“³⁵

Dále se Jan Adolf coby skutečný zástupce rakouského císařství zúčastnil smutečních oslav, kde reprezentoval nepřítomného nového císaře. Z dikce záznamů je patrné, že byl sám překvapen, s jakou úctou a okázalostí se setkal. Oba státníci se vzájemně několikrát ujišťovali o vzájemné věrnosti, důvěře a spojenectví.³⁶

Tato událost musela v Prusku rezonovat a král se rozhodl, že Janu Adolfovi projeví svou vděčnost darováním Řádu červené orlice I. třídy.³⁷ Avšak aby mohlo být toto jmenování provedeno, musel napřed laureát, v Prusku cizí státní příslušník, získat povolení svého vládce, tedy nového císaře rakouského Ferdinanda I. Ten nic nenamítal a 9. května 1835 své povolení vydal.³⁸ Celá záležitost byla předjednána, jak jsme viděli výše.

Odezva na jmenování Jana Adolfa do tohoto řádu na sebe nenechala dlouho čekat. Gratulace se sešly z mnoha ředitelství a center, kde byli Schwarzenbergové činní. Ale jedna gratulace se vymyká nad rámec běžných floskulí. Úředníků z kanceláře na německém, přesněji tehdy teprve krátce bavorském³⁹ panství Schwarzenberg. Ve svém blahopřejném dopise vyjád-

³⁵ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b. 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin.

³⁶ Druhá část cesty je uložena pod složkou *Reißen nach Paris u. London* (složka o cestě do Berlína je dislokována poněkud záhadně v této složce) SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. c, *Nach Paris und London*.

³⁷ Pruský řád červené orlice patřil k nejprestižnějším své doby a pro Braniborsko-Prusko má stejný význam, jako řád Zlatého rouna pro habsburskou monarchii. Řád byl založen dědičným princem Jiřím Vilémem Braniborsko-Bayreuthským v roce 1705 a po roce 1792, kdy přešly majetky franských Hohenzollernů na hlavní pruskou větev, se tamější králové stali i dědičnými velmistry tohoto řádu. Řád má čtyři třídy a jeden velkokříž. In: https://de.wikipedia.org/wiki/Roter_Adlerorden [cit 3. 1. 2019]. Dále např. viz SCHNEIDER, Louis: *Das Buch vom Rothen Adler Orden*. Berlin 1857. In: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/titleinfo/9296448> [cit 4. 2. 2019].

³⁸ *Wiener Zeitung*, č. 112, 16. 5. 1835, s. 573.

³⁹ Panství Schwarzenberg dnes ve Středních Frankách bylo až do roku 1806 nezávislým územím. Bavorské království bylo malému knížectví vnuceno jako místní hegemon s podporou Napoleona. Vzhledem k tomu, že kníže Josef II. ze Schwarzenberga vyjádřil svou věrnost císaři přijetím řádu Zlatého rouna roku 1809, byly jeho majetky ve zvětšeném Bavorsku zkon-

řili radost ze jmenování, avšak jako podtón se dopisem nese apel na knížecí němectví. Úředníci připomínají, že konečně po skoro dvou stech letech je Schwarzenberg zase viděn v Německu, jako původní franský šlechtic. V dopise je připomenutý jeho předek a jmenovec Jan Adolf I. ze Schwarzenberga, který opustil Německo a dal se do služeb Habsburků. Na tyto konotace tedy úředníci ze Schwarzenbergu naráželi a dávali tak velice rafinovaně najevo, že by knížete rádi viděli v Německu.⁴⁰

Dalším projevem schwarzenberské kancelářské praxe bylo sepsání oběžníku, které zpravovalo jednotlivá pracoviště o změně titulu Jana Adolfa. Bohužel ani zde se však nedozvídáme přesné datum udělení řádu. Instrukce byla vydána 19. května, zatímco císařské povolení ji o deset dní předchází. K udělení tedy muselo dojít mezi 9. a 19. květnem 1835.⁴¹

Již během cesty do Berlína měl Jan Adolf jasno, že bude chtít navštívit znovu Itálii a tentokrát i s rodinou. Zcela jistě probíhaly přípravy již od začátku roku 1835. Cestu připravoval a provázal speciálně najatý sekretář Olschbauer. Cesta započala někdy na konci září téhož roku. V říjnu překročili území Rakouska přes Salzburg a Innsbruck a na konci listopadu je již výprava dokumentována ve městě Como a později v Miláně, kam se patrně dostali překročením průsmyku Stelvio, dříve „Wormser Joch“, kudy vedla hlavní spojnice Innsbrucku a Milána.⁴² Vánoce a Nový rok strávili pak v Miláně ubytováni u M. Reichweina. Na konci ledna se dali opět do pohybu, únor strávili v oblasti Boloně, březen v Římě. Na konci března se posunuli ještě více na jih do Neapole. V této metropoli nastal obrat jejich cesty a vraceli se zpět. Řím na zpáteční cestě nejspíše vynechali a vydali se do Janova a přes Benátky a další severoitalská města na Klagenfurt a Štýrský Hradec a pak zpět do Vídně.⁴³

fiskovány. Více o osudu panství Schwarzenberg v této době např. ANDRASCHKO, Ferdinand: *Schloss Schwarzenberg im Wandel der Zeiten*. Neustadt an der Aisch 1967, s. 67–76. To vše zanechalo na místních obyvatelích stopu. Narovnání vztahu Schwarzenberg-Bavorsko přišlo až později. Těžko se pouštět do dohadů, zda byli místní přesvědčeni Schwarzenberáci, či stranili Prusku, Rakousku nebo můžeme v tomto aktu spatřovat nacionalistickou tendenci; k tomu máme málo informací. Každopádně pro ně měl tento řád veliký význam.

⁴⁰ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 6. a, Goldenes Vlies.

⁴¹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 6. a, Goldenes Vlies.

⁴² STRICKA, Wilhelm: *Ober und Mittel Italien*. Frankfurt am Main 1847, s. 53.

⁴³ Tento stručný a přehledný popis se zakládá na cestovním shrnutí bankovních převodů do kanceláří v jednotlivých městech. Většinou si musela výprava vystačit s cca 3 000 zl. na měsíc. Účet je uložen v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Nach Italien.

Tento výčet je jen hrubým náčrtem cesty a dokumentuje místa, kde kníže vydával, nebo vybíral větší obnosy za dlouhodobější ubytování a jiné služby. Avšak schwarzenberské účetnictví proslulé svou precizností nám nechává nahlédnout i do podrobnějšího rozpisu cesty, díky výdajům, které měl kníže v menších městech, převážně za obědy, nákupy, poštu či nocleh. Výprava tedy kromě již zmíněných destinací navštívila také místa jako: Waidberg, Söll, Rottenburg, Steinach, Sterzing, Bolzano, Meran, Eys, Bormio, Sondrio, Bellagio, Brescia, Verona, Padua, Mantua, Lodi, Forlì, Pavia, Montegnano, Klagenfurt, Judenburg, Snata Maria a jistě i další.

V městě Como si pak například koupili marmeládu a ovoce. V Miláně jim pak nejspíše zachutnalo víno, které nakupovali hned několikrát. Ve městě Lodi si koupili kuchyňské vybavení a kuchařskou knihu. V Padově jim zase zachutnaly jahody. Sekretář nevynechal zapsání jediného vydání, takže vidáme často v účtech i spopitné, která kníže přidával k ceně. Nemalou částku vydala rodina také na pronajmutí lóže na slavné milánské scéně La Scala. Samozřejmě jsou dokumentovány i běžné výdaje na stravu, oblečení, záprah a další. Veškeré výdaje byly pečlivě zapsány a dnes nám umožňují rekonstruovat nejen pohyb šlechtické výpravy, ale i její zájmy a činnost. Tato pečlivost na finanční záležitosti je symptomatická. Účetnictví byla silná stránka Schwarzenbergů a jejich správ.

Poněkud detailnější a narativnější popis cesty je zachován v rukopise již zmíněného sekretáře Olschbauera 1835–1836; *Rada Olschbauer o cestě knížecí rodiny do Itálie, a zvláště o zastaveních v Miláně a Neapoli*,⁴⁴ který podrobně zachytil deníkovými zápisy hlavně pobyt v Miláně a Neapoli. Spisek začíná omluvami Olschbauera knížeti, že až teprve po delší době si našel čas, aby deník sepsal. Nejedná se tedy o typickou literární formu psanou po dnech v bezprostřední časové blízkosti. Tento sešit, který je podroben rozboru, je spíše jakousi reportáží napsanou teprve po návratu. Tento fakt však nebrání čerpání zajímavých informací.

Výprava vyrazila z Vídně a přes území Rakouska, o kterém se Olschbauer příliš nerozepisoval. Zajímavější události přišly až s dosažením opravdových alpských výšek. Jako nejnáročnější uváděl překročení Alp a výstup okolo hory Ortler.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že cestovali v zimě, je pravděpodobné, že v okolí bylo mnoho cest zneprístupněno lavinami. Situace pravděpodobně

⁴⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Nach Italien. (*Neurčitelné*) des Rathes Olschbaer über die Reise der fürstl. Familie nach Italien und besondere über deren Aufenthalt in Mailand und Neapel. (Italský deník)

⁴⁵ Tehdy nejvyšší hora Rakouska, dnes hora Ortles v italské oblasti Tridentso – Horní Adzie (3905 m. n. m.).

nebyla nejjednodušší. Lehčí povozy, které by mohly projet ztíženým terénem, se sháněly delší dobu, a tak museli nakonec jeden z kočárů, kvůli velkému nezbytnému kufru, dokonce částečně vykopávat ze sněhu. Celý transport čítal 27 koní a 19 lidí. S největší pravděpodobností výprava zapadla přes noc a s terénem bojovali ještě celý další den, protože další zápis zní: „V 7 hodin ráno jsme byli u úpatí hory, v poledne jsme se museli posadit na sánky, na kterých jsme zůstali až do 9 hodin do večera a teprve po půlnoci jsme dorazili do Bormia na nocleh.“⁴⁶ Od úpatí hory Ortler to je do Bormia zhruba 40 km. Přesné výchozí místo není známé, každopádně musela výprava ve ztíženém terénu vydržet 14 hodin. Sice byli připraveni na zimu, ale přesto byli všichni pěší promočeni i přes vycházkové boty z teletiny. Kníže ušel dokonce většinu cesty s ostatními pěšky. Vše se nakonec podařilo překonat, počasí, vzdálenosti, nepevněné cesty, sníh i mnoho dalšího. Cesta z Bormia na pobřeží jezera Lago di Como již proběhla bez větších problémů, neboť z větší části vedla alpskými údolími. „Jezero Como bylo naprosto fantastické, podnikli jsme vyhlídkovou jízdu po jezeře na parníku a navštívili jednu z luxusních vil, které stojí na březích.“⁴⁷ Poté strávili na břehu jezera Como ve městě Como ještě jeden den a obdivovali okolní vegetaci, která byla naprosto odlišná od toho, co viděli před několika dny v Alpách. Na konci října byly ještě u Milána vidět olivy a zelené cypřiše.

Od jezera se pak vydali do lombardské metropole Milána. „Milán je dobře vystavěné bohaté město. Náš pobyt zde byl projektován na 4 týdny.“⁴⁸ Bohužel v samotném centru Milána se nemohli zdržet příliš dlouho, protože do města zrovna přijel papež Řehoř XVI. Tak se rodinná výprava potkala s „velkými dějinami“. Papež Řehoř XVI. vládl v době risorgimenta a musel bojovat i se vymezovat proti novým ideologiím. Často proto cestoval, zvláště po Itálii. Miláno bylo přeplněno lidmi a nebylo kde se v centru ubytovat. V původně zamýšleném místě pro ubytování „Priesterhaus“, tedy nějaký konvent, fara či prelatura, bylo místo rezervováno na tři měsíce dopředu. Nezbývala jiná možnost než hledat ubytování za jižními hranicemi města. „Podnájmy zde však byly velice nevýhodné.“⁴⁹ Na začátku listopadu však začalo sněžit a se sněhem přišly nepříjemné vlhké mrazy. Toto počasí již Eleonora

⁴⁶ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 2.

⁴⁷ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 2.

⁴⁸ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 3.

⁴⁹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 3.

nezvládla a onemocněla. Lékařská pomoc sice byla dostupná, ale počasí se nezlepšovalo, a tak již po 19 dnech odjela výprava na jih k moři.⁵⁰ Je pravděpodobné, že z počátku dojížděli do Milána za kulturou, ale jak je ze zápisů patrné, spíše cestovatele trápilo počasí a zdraví.

I přes nemoc manželky stačil Jan Adolf s pobočníkem podniknout několik studijních cest po Lombardii, v jejichž rámci zjišťovali, jak zdejší sedláci podnikají a jaké jsou v místě obchodní a společenské struktury. Jak Olsenbacher sám poznamenává: „Kníže si činil velice pilně poznámky a uvažoval velice dalece o tom, co by se dalo přenést do českého hospodaření.“⁵¹ Tyto zmíněné poznámky se nám bohužel nezachovaly v originále. Naštěstí je v denících zachyceno, kterými nápady byl Jan Adolf nejvíce unesen a které chtěl implementovat do vlastního hospodaření.

Je zajímavé, že nám do této italské anabáze vstupuje Libějovické panství, kterým byl kníže asi trochu posedlý a ve spolupráci s nám již známým Františkem Horským chtěl vybudovat nevídané hospodářství na jihu Čech. „Pěstování řepky v Libějovicích se stalo nejoblíbenější ideou knížete.“⁵² V této době, tedy na zlomu let 1835 a 1836, se Horský zaváděl coby nový úředník převelený do Libějovic a začínal uplatňovat své revoluční metody. A na severu Itálie uvažoval Jan Adolf, jak panství vylepšovat. Nejzajímavějším nápadem je zavedení „pěstování těchto olejových plodů (Anbau diese Ölfrucht).“⁵³ „Knížete velice těšilo pomyšlení na vydání peněz a přenesení tohoto pěstění na panství Libějovice.“⁵⁴ Těmito plody je míněna dnes velice kontroverzní plodina řepka olejka. Zpracování řepky bylo známé v teplejších prostředích a teprve v 19. století se začíná tato plodina využívat průmyslově. Jako stolní olej se výlisek z řepky nepoužíval, protože byl díky různým neodstranitelným silicím hořký. Olej se tedy používal hlavně jako palivo do olejových lamp. Tohoto omezeného využití se ale Jan Adolf nezalekl a hodlal tuto ideu dále rozvíjet i na dalších panstvích jako Protivín, Hluboká a Netolice. Náročnost dopravy ale přivedla knížete na myšlenku budování železnice, aby bylo možné transportovat velké náklady rychle a levně, tedy co možná neefektivněji.

⁵⁰ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 3.

⁵¹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 4.

⁵² SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 7.

⁵³ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 6.

⁵⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 6.

K tomuto projektu, tedy železnice, se na vlastním panství vrátil v šedesátých a sedmdesátých letech, kdy propojoval jižní Čechy s Vídní, Prahou a plánovitě i s Bavorskem.⁵⁵

Z Libějovic a ostatních panství se měla sklizená plodina transportovat do zámku Ohrada u Hluboké nad Vltavou, kde měly být zřízeny lisy a veškeré zařízení na zpracování řepky a řepného oleje. Hluboká byla zvolena proto, že pod zámek měla vést dráha spojující Vídeň i Prahu. Jak svědčí závěr pasáže o pěstování řepky v Čechách, hned v počátcích se našel její odpůrce v osobě autora deníku Olschenbachera, který se domníval, že řepka by byla pěstována na příliš velké ploše a nebylo by možné dodržovat čtyřhonný systém. Navíc by tím trpělo pěstování jetele, důležité technické a krmné plodiny. „Ale nakonec co, nechme vize generalissimu naší administrace a za rok třeba zůstanou jen střepy této systémové reformy v Libějovicích.“⁵⁶

Dalším nápadem, který Jana Adolfa přinejmenším inspiroval, byl systém levného zavlažování polí lombardských zemědělců. Sám byl v pozdější době autorem knihy či studie *Meliorationsunternehmungen in Böhmen*.⁵⁷

Další pokračování cesty není bohužel tak přesně dokumentováno a sekretář Olschbauer již sepsal jen dva dopisy, ze kterých si posléze vzpomínal na další měsíce v Itálii. Po novém roce se vypravila celá skupina do Říma, kde nějaký čas nejspíše pobyli a další záznam datovaný až 22. března 1836 je lokalizovaný do Neapole. Hned v úvodu zápisků si sekretář stěžuje, že mu nedocházely úřední dopisy, které musel kníže podepisovat a kontrolovat tak aspoň na dálku běh vlastního impéria. Teprve když dorazili do Říma, čekalo tam na něj 96 úředních dopisů. Jejich cesta byla předem připravena a bylo přesně naplánované, v jakých hotelích se budou ve kterých termínech zdržovat. Dva měsíce se tedy nekomunikovalo s domovem, což mohlo způsobit menší paniku na obou stranách. Zajímavé je, že na začátku nového roku se s napětím očekávala výroční zpráva o finanční bilanci panství Krumlov. Je celkem jasné proč. Krumlov bylo panství největší a bylo tedy vlajková loď celého majetku. Dále knížete velice tížila situace panství Libějovice, které, jak víme, bylo dlouhodobě již od koupě ztrátové. Naděje na zlepšení se upínaly k tolikrát vzpomínanému Horskému. Zdá se, že již první rok po příchodu tohoto neobyčejného muže do Libějovic se dostavily výsledky. „Kníže se obá-

⁵⁵ IVANOV, Jan: *Schwarzenbergové a železnice. Vztah primogenitury Schwarzenbergů k železniční dopravě v 19. století*. Magisterská diplomová práce, Jihočeská univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, České Budějovice 2010, s. 52–53.

⁵⁶ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 8.

⁵⁷ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, Původní manuskript.

val, aby nemusel dotovat panství z jiných peněz. Jeho obavy však přestaly a jeho duše se uklidnila, když viděl, že bylo nastaveno dobré vedení panství.⁵⁸ Kníže se pravděpodobně rozhodl zaslat i osobní dopis Horskému, ve kterém mu gratuloval ke zvládnutí problému.

Z Neapole podle vzpomínek vyrazili 5. května a za dva dny již jeli přes Livorno, odtud pokračovali do Florencie a Janova. Z Janova podnikli ještě výlet na 16 dní (z důvodu nečitelnosti textu není možno zjistit kam) a poté již nastoupili zpáteční cestu. Přes Benátky a Terst se vraceli zpět do Vídně.⁵⁹

Po návratu domů již byla připravena korunovace nového císaře rakouského i na českého krále. Jan Adolf nesměl na takovéto události chybět i kvůli tomu, že nový král měl při slavnostní příležitosti udělovat i nové řády Zlatého rouna, z nichž jeden spočinul na hrudi právě Jana Adolfa. Dalšího roku se již jako rytíř řádu Zlatého rouna vydal do Frank na rodové panství Schwarzenberg. Místí administrativa přichystala velké a slavné uvítání. Využil lesku nového slavného řádu a vydal se i do Mnichova, aby ujistil krále Ludvíka I. o vřelosti vztahů mezi Bavorským královstvím a Schwarzenbergem.⁶⁰

Rok 1838 však přinesl vrchol jeho kariery, coby diplomata ve službách rakouského císaře. Druhá anglická cesta byla již několikrát popsána mnoha autory, naposledy Jindřichem Vybíralem a Filipem Binderem.⁶¹ Hlavním důvodem je, že se zachovaly dobře čitelné deníky Jana Adolfa z obou cest do Anglie a Skotska, a dají se tedy dobře komparovat. Všichni dosavadní autoři se ale zaměřili na architekturu a způsob, jakým poznával Jan Adolf kulturní památky i nové romantické stavby britského venkova. Druhá anglická cesta je však vrcholným bodem Schwarzenbergovy politické kariéry, a proto bude vhodnější ji projít poněkud detailněji s ohledem na politické dějiny. Zajímavé je zmínit, že ještě o stupínek nad Janem Adolfem v rakouské šlechtické struktuře stál Alois II. Liechtenstein, ten se ale nabídky vzdal s odkazem na manželčino těhotenství. Rodinný přítel z dětství Jana Adolfa,

⁵⁸ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 10.

⁵⁹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. d, Italský deník, s. 11.

⁶⁰ SCHWANZERGERG, Karl: *Geschichte des reichstädtischen Hauses Schwarzenberg*. Neustadt a. d. Aisch 1963, s. 242. Více též zde pozn. 39. V rámci připojování území Frank pod Bavorsko totiž došlo i ke zrušení suverenity Schwarzenberského území a rodině byla na krátkou dobu zabavena část majetku. Po Vídeňském kongresu a mediatizačním procesu však došlo k narovnání vztahů a po celé 19. století k jejich zachování, nebo zlepšování.

⁶¹ Srov. VYBÍRAL, J. – SEKÝRKOVÁ, M.: c. d., s. 129–145; VYBÍRAL J.: *Století dědiců*; BINDER, Filip: *Aristokrat v zemi historismu*; KUBÍKOVÁ, Anna: *Účast Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu na korunovaci anglické královny Viktorie*. In: *Obnovená tradice*, 18, 2007, s. 27–32.

Karel Evžen Czernin ve svém rozsáhlém deníku poznamenal: „Takže pojede Adolph Schwarzenberg, který ovšem se svým neohrabaným hrubým zevnějškem nesehraje příliš brilantní roli.“⁶² Jak se jeho proroctví naplnilo?

Jak již víme, tak bratr Jana Adolfa, Felix, se postaral v roce 1828 o pozdvížení při skandálu s lady Ellenborough (viz výše). Jan Adolf měl tedy za úkol mimo diplomatických povinností i obnovit důvěru rodového jména v Anglii, což se mu, jak později uvidíme, podařilo.

Jan Adolf měl do Anglie tentokrát cestovat s manželkou Eleonorou. Ta však nebyla jediným doprovodem. Podobně jako při první anglické cestě byl Jan Adolf doprovázen dalšími osobami. Nikoli však Františkem Arnoštem z Harrachu a Aloisem II. z Lichtensteina, jak se běžně uvádí.⁶³ Složení výpravy bylo jiné. Roli hlavních pobočníků hráli kníže Windischgrätz a hrabě Erdödy. Mimo to se výpravy účastnil i Wilhelm Nevenhorst, stavební ředitel Schwarzenbergů, významný pro přestavbu Hluboké, ten však měl jen vedlejší poslání a není uveden v hlavním poselstvu.⁶⁴

Výprava se skládala ze sedmi vozů. Bohužel není přesně určitelné, ve kterém se vezl Jan Adolf. Jako první jel kočár označen jako „Fourgon“, což může znamenat nákladní vůz. Druhý obsadila kněžna Eleonora, dost možná i s knížetem. Ve třetím se vezl lankrabě Josefe Fürstenberg. Čtvrtý obsadil hrabě Alex Erdödy, pátý hrabě Grüne, šestý kníže Alfred Windischgrätz a poslední sedmý hrabě Festetics.⁶⁵ Kočáry byly taženy dvěma, nebo třemi koni, jediný schwarzenberský měl čtyřspřeží. V tomto složení se vydali z Vídně na cestu do Antverp. Cesta po pevninské Evropě je výborně dokumentovaná. Z Vídně vyrazila výprava v kočárech v sobotu 26. května v deset hodin do Melku. Občas putovali i bez přespaní do vzdálenějších měst. Dále jeli po Dunaji, důležité dopravní ose. U Pasova vstoupili do Bavorska a pokračovali na Straubing. Před Řeznem míjeli rozestavěný památník Walhalla.⁶⁶ Dopřáli si jeden klidový den v Norimberku a poté vyrazili opět v osm ráno směrem na Frankfurt, kam bez přespaní v poledne 1. června dorazili. Odtud pokračovali po ose Mohanu do Mohuče. V Mohuči nasedli na parník a dále

⁶² DOBEŠ, Adam: *Eugen Karel Czernin (1796–1868) a Schwarzenbergové*. In: GAŽI, Martin (ed.): *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. České Budějovice 2008, s. 446–447.

⁶³ KUTHAN, Jiří: *Aristokratická sídla v době romantismu a historismu*. Praha 2001, s. 64.

⁶⁴ BINDER, F.: *Zámek Hluboká*, s. 46.

⁶⁵ Transliterace dvou podivných jmen je z původního archivního dokumentu Caledn (Fürstenberg) a Grem (Grüne), ale z rakouské šlechty nebyla zjištěna žádná, ani vzdáleně podobná jména. Abychom se dopátrali, o koho šlo, srov. Wiener Zeitung, č. 123, 29. 5. 1838, s. 4.

⁶⁶ Ve spisu opravdu jmenovitě zmíněno.

cestovali po proudu Rýna do Koblenze a Kolína, kde opět přesedlali na kočáry a dojeli do Bruselu, kde den odpočívali. 8. června dorazili do Antverp.⁶⁷

V Antverpách využili pár volných dní k navštívení pamětihodností a galerií v Belgii a Holandsku. Jejich cesta vedla přes Utrecht a Goudu do Amsterdamu, kde se nalodili a pokračovali na Britské ostrovy. Loď s vyslanci vplula do Temže a zakotvila u Toweru, kde byli slavnostně přivítáni nastoupenými vojenskými jednotkami a kapelou dne 14. června. „Okolo čtvrté hodiny jsme přistáli u Toweru, kde jsme byli patřičně přijati jedním vyslancem, jenž stál v čele jakéhosi oddělení armády. Pak nás pozdravili rozléhající se písní „God save the Queen“.⁶⁸ Po přivítání se odebrali do Langham Palace, kde pro ně bylo připraveno ubytování.⁶⁹

Ještě dodatečně se k výpravě připojil hrabě Alfred Neipperg, kterému byla účast na oslavě korunovace povolena teprve 31. května. Nebyl však poslední, o tři dny později vyrazil ještě na vlastní náklady hrabě Bethlen ze Sedmihradska.⁷⁰

Jakmile se rakouští vyslanci⁷¹ zabydleli, začala pro ně ona diplomatická povinnost. Přes stálého vyslance Esterházyho si Schwarzenberg vyměnil několik dopisů s tehdejšími ministrem zahraničí (pozdějším premiérem) lordem Palmerstonem (1784–1865),⁷² tato výměna je pro nás vedle deníku Jana Adolfa nejlepším zdrojem informací. Již první den po příjezdu se Jan Adolf s Palmerstonem setkal. Další den, tedy 16. června byl Schwarzenberg coby vedoucí rakouské deputace pozván do Buckinghamského paláce na půl dru-

⁶⁷ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3. C, Nach Paris und London. Ve stejné složce je uložen i rozpis po hodinách, který však není nutné celý přepisovat.

⁶⁸ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 153.

⁶⁹ Týž: *Zámek Hluboká*, s. 46–47.

⁷⁰ Pověření a průvodní dopisy uloženy v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandtschaft nach London und Berlin.

⁷¹ Otázka rakouského vyslanectví na tuto cestu není stále jistá. S naprostou jistotou můžeme říci jen to, že hlavní tváří celého poselstva byl Jan Adolf Schwarzenberg, kterému stáli po boku kníže Windischgrätz a hrabě Erdödy, kteří jsou zmíněni a ověřitelní v několika pramenech. K poselstvu se poté přidala hrabata Nipper a Bethlen, bohužel nevíme, kdy se dostala do Anglie a jestli se tedy účastnila prvního přijetí. Dalšími urozenými členy poselstva mohly být dvě neurčitelné postavy, kníže Caledn a hrabě Grem. V tisku ani jinde není ostatním členům poselstva věnována pozornost, stejně jako Janu Adolfovi, když byl pouhým „pozorovatelem“ na korunovaci Karla X.

⁷² Více k lordu Palmerston in: <https://liberalhistory.org.uk/history/palmerston-viscount-henry-john-temple/> [cit 28. 11. 2018]; WEBSTER, Charles Kingsley: *Palmerston, Metternich and the European system 1830–1841*. Londýn 1934.

hou, aby předal pověřovací listiny. „Poté, co vyšly dámy z kabinetu královny, vstoupilo Její Veličenstvo. Když jsme královně předali pověřovací listinu, představili jsme své ataše.“⁷³ Poté se chtěla královna setkat krátce s kněžnou a ostatními členy vyslanecké suity.⁷⁴

18. června se konal státní ples, kde Jan Adolf tančil dva tance s královnou Viktorií a seznámil se s dalšími zajímavými lidmi. „Jako nejzajímavější se mi jevil S. Robert Peel, s nímž jsem si dlouho povídal.“⁷⁵ Sir Robert Peel byl předákem konzervativní strany a několikanásobným premiérem Jejího Veličenstva.

Do korunovace zbývalo pár dní, a tak Jan Adolf využil času k návštěvě kulturních institucí. Asi nejvíce jej zaujalo Britské muzeum. Nadále pro něj nebyl problém mezi dny, kdy musel být v Londýně a účastnit se reprezentačních událostí, vyjíždět do blízkého okolí a navštěvovat památky, a shánět tak inspiraci pro přestavbu vlastního zámku v Hluboké nad Vltavou.

Slavnostní korunovace se odehrála 28. června 1838. Byla detailně připravena Norfolkem – hrabětem maršálem. Ten jasně stanovil, jaký je úbor pro účastníky korunovace, kteří nejsou členy dvora. Nikdo, kdo by neměl lístek, nesměl být vpuštěn do katedrály. Speciální instrukce se týkala i vyslanců cizích zemí. Královskou kolonu měli vyslanci doprovázet od Buckinghamského paláce, kde se připojovali za projíždějící průvod připravení a seřazení čekajíc v St. James parku. Kolona projela Londýnem k západnímu vchodu do Westminsterské katedrály, kde všichni těsně před desátou hodinou vystupovali.

Samotná korunovace proběhla ve vši nádheře se všemi biskupy, příslušníky královské rodiny, delegacemi, hudbou – zkrátka veškerou pompou, kterou si mohla zem v takovéto chvíli dovolit. Katedrálou v Canterbury se rozléhaly chorály a mnohonásobné provolávání slávy a známého „God save the Queen“. I Jana Adolfa tento okamžik zasáhl a posléze si do deníku poznamenal: „Nejkrásnější bylo, když byla královna korunována.“⁷⁶

2. července se konal královský ples nově korunované královny. Zde byl knížecí pár samozřejmě přítomen a Eleonora zaujala svou nádhernou večerní róbou.⁷⁷

⁷³ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 153.

⁷⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin.

⁷⁵ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 153.

⁷⁶ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 154.

⁷⁷ VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M.: c. d., s. 144.

Na 13. července byl naplánován večer s královnou v Guildhall, což byla tehdejší městská radnice. Na pozvánce byla jasně uvedena i pravidla jako: jak a kam mají odjíždět kočáry po vyložení hostů, že každý vyslanec si může vzít maximálně jednoho sluhu a další pokyny. Hosté byli předem jasně rozsazeni po celém sále. Hosté byli upozorňováni, že jakmile zazní trumpety, má být ticho. Kdo neuměl řádně anglicky, měl v pozvánce i text královské hymny.

Asi největším úspěchem, který se podařil Janu Adolfovi v Anglii, bylo uspořádání velkolepého večírku pro 700 hostů v Richmondu v hotelu Carlton⁷⁸ dne 24. července. Musela být přistavena speciální konstrukce pro taneční parket. Na hlavním parketu doprovázel tanec orchestr samotného Johanna Strausse. Slavilo se i na trávníku před palácem, jedním z vrcholů byl ohňostroj.⁷⁹ Z novinových článků⁸⁰ se dozvídáme, že: „Včerejšího dne kníže Schwarzenberg uspořádal v Richmondu v Carltonském hotelu skvělou slavnost, která byla ohlášena několik dní předem. Připravena byla celá budova a vystaven byl ještě speciální sál, kde bylo prostřeno pro 700 hostů. Velká anglická (myšleno spíše britská) vlajka a rakouské erby a prapory zaujaly centrální místo oslavy. V sedm hodin se podávala ta nejvybranější večeře a v devět hodin byl odpálen ohňostroj, který zahájil bál, jež se protáhl až do ranních hodin následujícího dne.“⁸¹ Bál se konal již 23. července, ale protáhl se do druhého dne. Byl velice nákladně uspořádán a s jistotou překročil rozpočet, který měl Schwarzenberg od císaře povolený. Vše, co přesáhlo 20 000 zl., už musel Jan Adolf platit z vlastní kapsy. Podle *Illustrierte Wiener Extrablatt* zaplatil Schwarzenberg 120 000 zl., takže investice byla skutečně vysoká.⁸² Nicméně se mu vyplatila v podobě cenných kontaktů mezi nejvyšší anglickou společností.⁸³ Navíc naprosto neobvykle byla královna Viktorie obdarována i na této soukromé akci knížetem Schwarzenbergem sbírkou mědirytů, akvarelů a rukopisů svázaných ve zdobených kožených deskách. Na úvodních stránkách bylo uvedeno, o co se jedná a kdo vlastně je Jan Adolf

⁷⁸ Prameny uvádí Carlton House v Richmondu, ale Carlton House se nachází na hlavní trase od Trafalgarského náměstí k Buckinghamskému paláci. Carlton Hotel byl pak pobočkou hotelu Ritz a byl otevřený v centru až v roce 1899. Není proto jisto, o jakou budovu se vlastně jedná.

⁷⁹ VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 144.

⁸⁰ Rakouské *Wiener Zeitung* ze 4. srpna citují *The Globe* z 24. července.

⁸¹ *Wiener Zeitung*, č. 178, 4. 8. 1838, s. 2; dále zpráva v SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2, *Gesandtschaft nach London und Berlin*.

⁸² *Illustrierte Wiener Extrablatt*, 27. 9. 1891, s. 227.

⁸³ VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 144.

Schwarzenberg. Obrazy zachycovaly hotel v Richmondu a jeho okolí. Jednalo se tedy o vzpomínkovou knihu na tuto akci.⁸⁴

Po tomto oslnivém společenském úspěchu následovala z oficiální korunovace jen propouštěcí audience, která byla svolána na 27. července. Den předem psal Palmerston oficiální dopis Esterházymu, jehož prostřednictvím zval „Prince and Princes Schwarzenberg“ na propouštěcí audienci.⁸⁵ Společenský úspěch to byl vskutku ohromný a předpověď Karla Evžena Czernina se nenaplnila.

Audience a oficiální návštěva tedy byla ukončena. Jan Adolf s manželkou a knížetem Alfredem Windischgrätzem,⁸⁶ který byl od roku 1817 jeho švagrem, vyjeli na anglický a skotský venkov. Pravděpodobně je doprovázel ještě hrabě Erdödy, jako ostatně po většinu pobytu a Paul Esterházy, ke kterému přibyl ještě lord Gordon. Nicméně na rozdíl od první cesty v roce 1825 tentokrát připomínal měsíc strávený v Británii spíše prázdniny a turistické cestování po významných místech. Vyjeli první do oblasti Panshangeru, dále viděli zámky Ashridge, Woburn, Stowe, Warwick, Penhryn, Drumlanring, Edinburgh, Houpetoun House. Prohlédli si i známá města jako York, Edinburgh, Glasgow, Liverpool a další.⁸⁷

Mimo cestování se delegace zabývala i mnoha nákupy hlavně u místních krejčí, obzvláště na Regent Street a Oxford Street, kde si nechávala šít i královna. Zachovalo se mnoho účtů, ze kterých víme, že si schwarzenberský pár nakupoval od kabátů a vest až po hedvábné punčochy, rukavice, deštníky, parfémy i jiné doplňky a oblečení. Účty jasně prokazují, že se nejednalo o provozní nákupy, tedy doplnění šatníku, ale cílené vykupování anglické módy pro domácí používání.⁸⁸

Na konci srpna se Palmerston snažil pozvat Schwarzenberga do Windsorského zámku na audienci ke královně, aby mu byly předány oficiální dokumenty pro císaře. 29. srpna zaslal Palmerston další dopis Esterházymu, kde tlumočil královnino pozvání manželů Schwarzenbergových na 5. září

⁸⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin, Handschriftensammlung.

⁸⁵ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin, Handschriftensammlung.

⁸⁶ Je možné se domnívat, že zmíněné členy poselstva doprovázely i jejich manželky. Mohlo se tedy jednoduše stát, že se anglické cesty účastnila i sestra Jana Adolfa, tedy manželka Alfreda Windischgrätze Eleonora. Toto tvrzení však není ničím podložitelné.

⁸⁷ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 156–157.

⁸⁸ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandschaft nach London und Berlin, Auserordentliche Gesandschaft nach London – složka s účty.

do Windsoru. 4. září píše Palmerston Estrházy, že: „Dávám okamžitě vědět Melbournovi, který je ve Windsoru, aby královnou informoval o zítřejší návštěvě prince Schwarzenberga a jeho dvou gentlemanů.“⁸⁹ V tom se shodují i deníky Jana Adolfa, který byl na konci srpna přes York zrovna na cestě do Londýna, kam dorazil nejpozději 31. srpna. 5. září vyjeli pánové Schwarzenberg, Windischgrätz a Erdödy do Gunsbury Park za hrabětem Rotschildem a po poledni přes čtvrt Honslow do Windsoru. Prohlédli si interiéry zámku a při odpočinku na terase viděli, jak přijíždí královna na koni od zahrady. Při večeri, která se konala o půl osmé, byl Schwarzenberg usazen vedle vévodkyně z Kentu, tedy královniny matky a jedné z dvorních dam. Přijel též belgický král Leopold s manželkou a delegací.⁹⁰ „Královna mě přijala opravdu laskavě, litovala toho, že nemůže vidět mou ženu, a informovala se o její přítomnosti.“⁹¹ S nejvyšší pravděpodobností se dá předpokládat, že kněžna někdy na konci července 1838 otěhotněla a odjela tak dříve z cest domů do pohodlí a bezpečí. Ostatně i netypické jméno potomka Walter Prosper může být vzpomínkou na anglická dobrodružství.⁹²

Po poslední audienci odjela delegace zpět do Londýna a 11. září opustila natrvalo břehy Británie. Z Doweru vypluli k břehům Francie, kde zůstali ještě několik týdnů, převážně v Paříži. Navštěvovali pamětihodnosti a vyjížděli na venkov obdivovat památky a účastnit se honů. Vánoce ještě oslavili na cestách, ale po Novém roce 1839 již byli zpět v Rakousku.⁹³

Po skončení této anabáze vstupuje Jan Adolf do druhé poloviny života, která je o poznání klidnější, aspoň co se týče cestování. Rakouský dvůr ještě jednou využil jeho mezinárodní renomé, když byl vyslán, coby hofmistr po boku arcivévodkyně Marie Henrietty (1836–1902), do Belgie, kde se měla stát roku 1853 manželkou korunního prince Leopolda II. (1835–1909).⁹⁴

Od roku 1865 se vydával také do lázní. Mezi všemi možnými destinacemi se nejraději vracel do Mariánských Lázní a v pozdějším věku si velice oblíbil Rakouské lázně Gastein. V Gasteinu se vracel do Villy Solitude, která

⁸⁹ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 7. b 2,3, Gesandtschaft nach London und Berlin, Ausserordentliche Gesandtschaft nach London – složka s účty. Myšleni Windischgrätz a Erdödy.

⁹⁰ BINDER, F.: *Aristokrat v zemi historismu*, s. 157.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² KUBÍKOVÁ, Anna: *Waltrova hrobka u Červeného dvora*. In: Obnovená tradice, 27, 2006. In: <http://www.hss.barok.org/text-clanku.php?t=664&a=Kub%EDkov%E1%20Anna#top> [cit 4. 2. 2019].

⁹³ Tamtéž; VYBÍRAL, J. – SEKYRKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 144.

⁹⁴ SOA Třeboň, odd. Český Krumlov, fond Familienarchiv Primogenitur b., sign. Johann Adolf II., fascikl 3.- Reisen, 3.b- in Badeorte.

si dodnes, mimo jména, zachovala i mnoho z lesku 19. století. Některé roky lázeňské pobyty vynechává, ale postupem věku se stává, že jezdí i na několik pobytů ročně. Poslední návštěvu Bad Gastein uskutečnil roku 1886 a roku 1888 zemřel.

Jan Adolf prožil dlouhý a naplněný život, cestování pro něj hrálo velice důležitou roli. Cestování bychom mohli rozdělit do tří skupin. První tvoří cesty soukromé. Sem spadá běžné cestování v rámci šlechtického roku jako cestování po panstvích, návštěvy příbuzných, rekreační pobyty v lázních, příjezdy do Vídně a další. Byť není tato složka v této studii šířeji reflektována, je dobré si uvědomit, že se jednalo o nejběžnější styl cestování. Druhá skupina jsou cesty vzdělávací, kam bychom mohli zařadit většinu cest, tedy obě cesty italské a první cestu anglickou, stejně jako první cestu do Paříže. Třetí skupina jsou cesty diplomatické, které představují vrchol jeho společenské kariéry. Sem patří druhá anglická cesta, cesta do Berlína se správou o skonu císaře a doprovázení arcivévodkyně Marie Henriety do Bruselu. Šlechtická mobilita byla příkladem pro postupně bohatnoucí měšťanské vrstvy a na konci století se již cestování stalo samostatným odvětvím, ve kterém bylo možno i podnikat.

Pro šlechtu si zachovává cestování stále svoji exkluzivitu. Díky cestám se upevňovaly i sociální vazby ve skupině aristokracie. Vezměme např. cestu na korunovací královny Viktorie. V delegaci byli Alfred Windischgrätz, tedy švagr Jana Adolfa, později proslavený v revoluci roku 1848. Dále pravděpodobně mladý lantkrabě Josef Arnošt Egon Fürstenberg (1808–1892), který byl bratrancem Jana Adolfa. Hrabě Karel Ludwig Grünne (1808–1884), který později zazářil jako generální pobočník císaře Františka Josefa I. v období neoabsolutismu, měl také vzdálený příbuzenský vztah k Janu Adolfovi.⁹⁵ Dá se říct, že o dekádu starší Jan Adolf uváděl do diplomacie a „velkého světa“ své aristokratické druhy. Příbuzenské vztahy a jejich upevňování se nerealizovaly jen na známých místech, jako byly plesy ve Vídni a lovy na venkovských sídlech, ale i cesty mohly posloužit jako tmel aristokracie.

Cesty Jana Adolfa byly také důležité v soukromé rovině, hlavně jako inspirace pro vlastní hospodářství. Jako příklad za všechny zmiňme přenesení moderního slévárství z Anglie do železáren v Murau, nebo řepky olejky z Itálie do Libějovic a na Hlubokou. Tyto zemědělsko-průmyslové modernizace a inspirace jsou prozatím nedostatečně objasněné a skýtají velký prostor pro další výzkum.

⁹⁵ Vztah k Josefu Arnoštovi Fürstenberkovi je popsán, Josefova teta Alžběta se provdala do rodiny Trautmansdorfů za Jana Josefa a měli spolu dceru Karolinu, kterou si roku 1831 vzal za ženu právě Karel Grünne.

RESUMÉ

JAN ADOLF II. ZE SCHWARZENBERGA JAKO CESTOVATEL

Předkládaná studie se zabývá cestami Jana Adolfa II. ze Schwarzenbergu. Jeho dvě anglické cesty jsou probrány jen zkráceně a z jiného úhlu, než byly popsány v jiných studiích. Těžiště článku spočívá v italské cestě z roku 1836. Jsou sledovány hlavně zájmy knížete týkající se hospodářských inspirací. Mimo pozornost nezůstávají ani osobní a provozní záležitosti cestování. Na italské cestě se výprava potýkala s obtížemi, jako byl přechod zasněžených Alp nebo nemoci. Cílem bylo vidět velkou část Itálie od Milána přes Benátky a Řím i další města až po Neapol. Cestě nechybí nádech rodinné dovolené, neboť cestovala i kněžna Eleonora s dvěma malými dětmi. Svého zhodnocení dojdou i další cesty Jana Adolfa. Např. „kavalířská“ cesta do Francie, nebo diplomatická cesta do Berlína.

Klíčová slova: Jan Adolf II. ze Schwarzenberga, cestování, mobilita, 19. století, šlechta, Anglie, Itálie, Francie, Sasko, Braniborsko, Řád červené orlice, korunovace, poselství, hospodářské inspirace

SUMMARY

THE VOYAGES OF JOHANN ADOLF II VON SCHWARZENBERG

The present study focuses on travels of Johann Adolf II of Schwarzenberg. His two English journeys are investigated only briefly and viewed from a different angle than in other studies. The prominent part of the treatise concerns the Italian journey of 1836 and observes particularly the prince's interests related to economic inspiration, as well as personal and organizational aspects of travel. During the Italian journey, the company of travellers faced difficulties such as the crossing of the Alps or illnesses. The aim of the travel was to see big part of Italy from Milan to Venice and Rome, as well as other cities as far as Naples. The atmosphere of the journey resembled a family holiday, because the travelling company included even Princess Eleonore and their two small children. The study also focuses on other Johann Adolf's journeys, for instance the "gentleman" journey to France or the diplomatic journey to Berlin.

Key words: Johann Adolf II of Schwarzenberg, travel, mobility, 1800s, nobility, England, Italy, France, Saxony, Brandenburg, Order of the Red Eagle, coronation, delegation, economic inspiration

Mgr. Michal Jirman
Vinařického 358
397 01 Písek
Česká republika
e-mail: michaljirman@gmail.com